

v univerze. Moderna nemška univerza ne bi bila nastala brez nagiba novohumanizma l. 1800. Smemo torej postaviti trditve, da je univerza le gojišče, ne pa izvira-lišče neke primarne omikovne ideje. Te ideje same ne ohranijo svoje življenjske sile nezmanjšane prekosloletij. Kolikomanj smemo tedaj pričakovati, da bi zavodi, kjer jih goje, zaupano jim dobrino živo ohranili! . . .

K sreči se omika in humaniteta ne da sta zabubiti v oblastno kontroliranih zavodih. To se tiče tudi znanosti in filozofije. Moderno prirodoznanstvo, a tudi bistvena področja duhovnih ved so zrasla izven univerz . . . Duh potrebuje svobode; in svoboda, ki jo ima v mislih, ni vselej akademska — je lahko tudi svoboda svetkega življenja ali od sveta odvrnjene samote . . . Univerze nimajo monopola niti za omiko niti za izsledovanje niti za spoznavanje bistva. Zategadelj je nesmiselno, ako bi od njih pričakovali vsega in jih merili z absolutnimi merili.“

Poglavitno korenino nepovoljnega stanja vidi Curtius v prenapolnjenosti univerz. V tem oziru ostro kritizira uradno kulturno politiko Pruske, graja uvedbo pedagoških akademij itd. Kot posebno kričeč zgled navaja odlok, da se morajo vsi slušatelji poklicno pedagoških institutov vpisati na univerzi v Kölnu in v Frankfurtu ne glede na prejšnjo izobrazbo; tako morajo sedaj kovači, šivilje itd. poslušati na univerzah državoznanstvo, psihologijo itd.

Curtius navaja vrsto reformnih predlogov; najvažnejša reforma bi bila, da bi se dostop na univerzo otežkočil. Vsa podobna prizadevanja pa utegnejo po Curtiusovi misli imeti ugoden uspeh le tedaj, ako se utrdi zavest, da imajo vse neprilike posledni izvor v nerazjasnjem razmerju med maso in elito. Oblastva in stranke pospešujejo izobrazbo mas. Toda „čim bolj postaja narod masa, tem potrebnejše so mu elite. Izobrazbo mas lahko odobravamo, toda le, ako jo spremlja prav tako intenzivno prizadevanje po omiki elit.

Univerza mora po svoji ideji v prvi vrsti služiti taki omiki elit“.

Ne da bi bil skušal do zadnjega izčrpati Curtiusova izvajanja, sem v zgornjih vrsticah podal nekatere glavne osnovne misli in poglede iz izvajanj avtorja, ki je poslednjega pol leta napisal nekaj upoštevanja vrednih ideoloških člankov. Za Goethejevo stoletnico navajam pasus, kjer Curtius z vidika obravnavanih problemov zanimivo osvetljuje najpomembnejšo nemško pesnitev: „Z univerzitetnim problemom se je bavil Goethe, lahko rečemo: vse življenje. ‚Faust‘ je strast in pasijon človeka, ki mu je univerza postala pretesna. Profesor, študent, famulus in baccalaureus so glavne figure drame. V nobeni drugi klasični pesnitvi svetovne literature ni študijska soba tako nujno prizorišče. Še v nebesih se pojavi najvišji Vedec med blaženimi kot doktor. S tem bi bila orisana vsa mogoča stališča do nositeljev univerzitetne ideje.“

Peter Pajk.

Pogovor s pesnikom majhnega naroda. Znani francoski pisatelj G. Duhamel, čigar velezanimivo delo „Prizori iz bodočega življenja“ izide v kratkem v založbi Tiskovne zadruga v prevodu O. Župančiča in ki ga je treba čitateljem LZ najtopleje priporočiti, je v svoji najnovejši knjigi „Géographie cordiale de l'Europe“ dal nekaj potopisov po sodobni Evropi. Ti potopisi razodevajo kakor vsa prejšnja avtorjeva dela neko visoko pisateljevo človečnost, ki je redka in dragocena v današnjih časih. Pri opisu sodobne Grčije je posnel Duhamel tudi pogovor, ki ga je imel z nekim pomembnim sodobnim grškim pesnikom — ime nam je avtor zamolčal. — Ta pogovor utegne biti, dasi je precej ironično zaostren, zanimiv tudi glede na današnje slovenske književne prilike, zato ga objavljamo čitateljem LZ:

„Pesnik, nadarjen pisatelj, čigar dela Grčija ljubi in čigar ime spoštuje.

Sprejel me je v pisarni ministrstva, v eni tistih kamric, ki tudi sredi pasjih dni

obdrže svoj ledeni izraz. V njej pesnik ni sam. Zato se je oprostil s kombinirano krettno čeljusti in rok, z eno tistih zgovornih kretenj, za katere bi smeli naši najboljši igralci zavidati Helene.

— Velika nesreča je za pesnika, mi dé, če je rojen iz malega naroda. Računati smemo le na majhno občinstvo, na majhen sloves, na majhne nagrade.

— Ne bo vam neznano, pravim, da bi vlil nekoliko olja v rano, da je dokajšnje število naših najboljših pesnikov in v širšem smislu naših najslavnejših pisateljev hiralo vse življenje v povprečnih službah. To nikakor ni bolezen malih narodov, temveč splošna nadloga, hiba duha.

V plemenitem, sivo poraščenem obličju, je vzplamtel za trenutek pogled, žameten, pronicav, a otožen pogled.

— Ne, mi reče, nikar ne iščite tolažbe zame. Le veliki narodi, v mislih imam številčno močne narode, morejo dostojno častiti svoje umetnike. Srečni Francozje, Angleži, Nemci!

Pesnikovo čelo se pomrači. Odneham in ne zaklinjam več malodušja. Ali ni to ista stiska, ki mi jo je izrazil Georg Brandes leta 1912. s komaj nekoliko drugačnimi besedami in ki jo je še vedno prežvekoval na pragu svoje smrti, ko sem ga zadnjič videl v Kopenhagenu?

O pesnik, spoštljivo poslušam Vaše tožbe, a vendar ne bi mogel brez pridržka uglašiti svoje duše ob Vaši. Naj se človek izraža v kateremkoli jeziku, zmerom si vzbudi poslušalstvo z obsegom svojega glasu. Zdaj poje potihem le nekaterim svojih zvestih prijateljev, zdaj zajame sapo in spregovori vsemu svojemu narodu. In če so zvoki, ki jih najde, zares bogati in če oblastno zvone, potem prodró njegove besede preko meja, zaplovejo preko sveta in zadenejo ljudi vseh plemen v njihovo skrivnostno bistvo. Ta osvojitev, ki zadene včasih na zapreke v prostoru, se razmahne in nadaljuje v času. Narodi antične Grčije so bili prav majhni; vendar je dih velikih mož ohranil po tolikih stoletjih

svojo moč in toplino. Ali je Ibsen kdaj mislil, da govori le trem milijonom ljudi? V resnici, dobro je vedel, da ga poslušajo vsa zemlja. Ni ga občega odnosa med množtvom kakega ljudstva in budnostjo njegovega genija. Če sanja razkošna Severna Amerika, da bi postala nekoč vladajoča nacija, naj le hitro vzbudi in navdihne čim večje število svobodnih in žarkih duš. Whitman, Poe, Emerson, Thoreau, to so že imena, vendar pa ne zadoščajo za sto milijonov ljudi in za dve stoletji zgodovine.

Tako so šle tajno moje misli svojo pot, a sluteč, da sem zgrešil smer, je grški pesnik takoj izpremenil svojo tožbo.

— Naša nesreča, pravi, je še mnogo večja kot bi si mogli misliti. Kakor Arabci imamo dva jezika: eden je učen, šolski, čist, a ljudstvu, ki ga komaj razume, tuj; drugi pa, jezik s ceste, je živ, a neuglajen in za umetno rabo neprikladen.

Na široko mi je potem pesnik razlagal, kaj loči katharevso od kathomilumeni.

— Pri nas, je nadaljeval, ni nobena stvar preprosta. Te jezikovne vojne rade postajajo žolčljive. Neredko se celo končavajo s streli, upori, prelivanjem krvi. Sicer pa: ali se sploh kedaj končajo? Kaj ukreniti? Kaj izbrati?

— Če sem prav razumel, mu pravim, bi vam bilo treba štiri, pet velikih pisateljev, ki bi storili za vaš jezik isto, kar so napravili na priliko plejadniki za našega: zakonodajno reformo, ki temelji na lepi književnosti.

Moj sobesednik je privzdignil obrvi, stisnil komolce ob život, odprl dlani, kakor da bi klical strop za pričo, zategnjeno vzdihnil in dejal z ganljivim, toda nekoliko smešnim obupom:

— Ni mogoče, dragi gospod! Kako bi moglo štiri, pet velikih pisateljev uzakoniti naš jezik? Najprvo bi moral biti kodificiran, da bi priklical štiri, pet velikih pisateljev.

Ta logičarski odgovor, ki se je pridružil južni vročini, me je končno razorožil.“

A. Gspan.